

STADSHOLMEN

CASSIOPEA 6

Själagårdsgatan 6

GAMLA STAN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

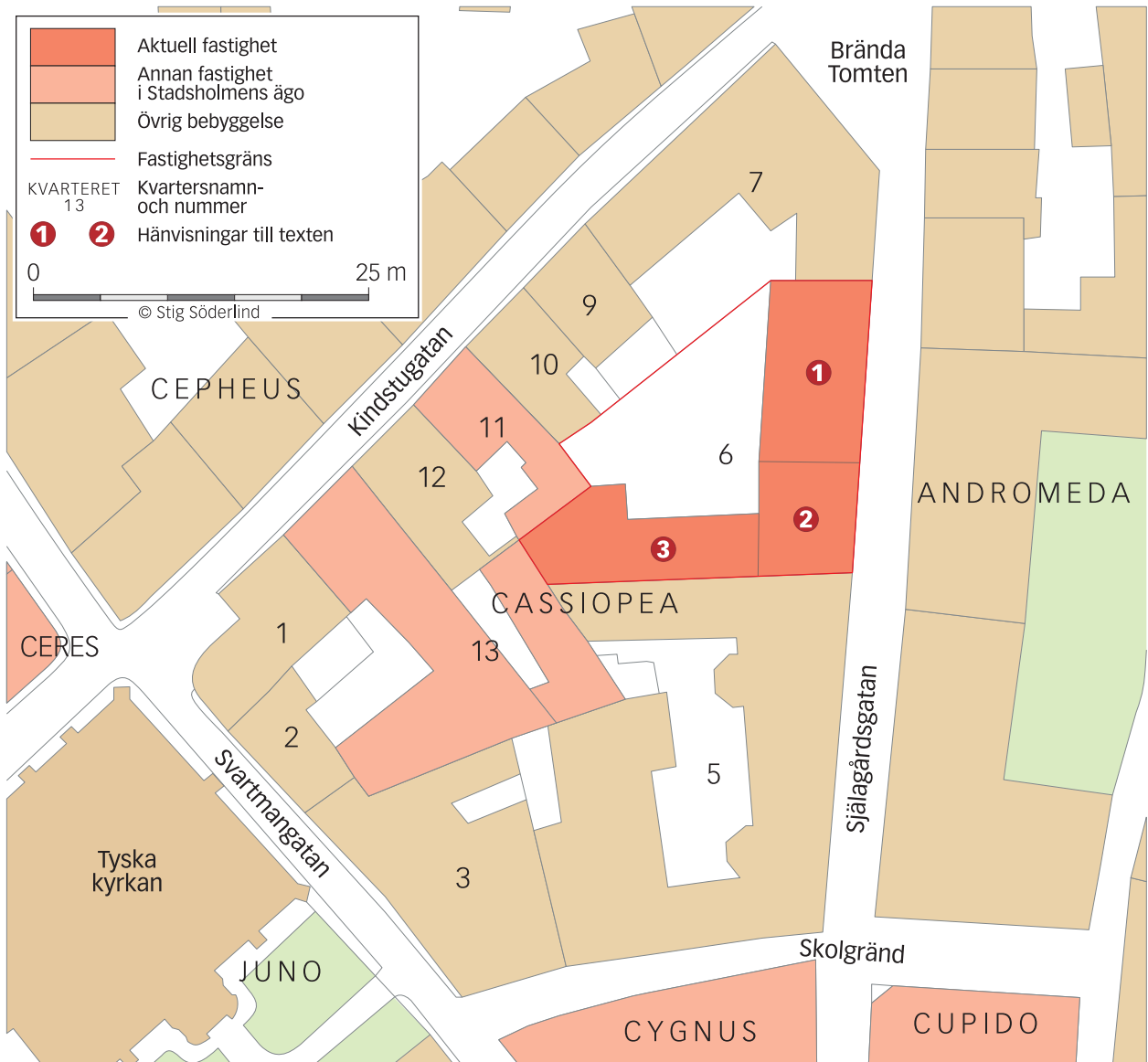
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggt på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- ❶ DEN NORRA DELEN AV GATHUSET KALLADES TIDIGARE "DET GAMLA STUREHUSET".
- ❷ DEN SÖDRA DELEN AV GATHUSET INGICK FRAM TILL 1740-TALET I EN ANNAN TOMT.
- ❸ DEN SÖDRA FLYGELN.

SKOLKLASS. OKÄND FOTOGRAF OCH ÅRTAL. SSM:S ARKIV, FA 40238.

Den norra delen av gathuset kan följas i de skriftliga källorna tillbaka till medeltiden, då byggnaden var i riksföreståndaren Svante Nilsson Stures ägo. Källarvåningen är väl bevarad sen denna tid.

Spåren av det sena 1600-talet och 1700-talet kan delvis avläsas i husets volym och vissa inredningsdetaljer, till exempel fönstersmygpaneler med utanpåliggande fyllningar och grisaillemålade växtornament.

Trapphusen med kalkstenstrappor och dörrar med helfranska fyllningar präglas av tiden omkring 1700-talets mitt. Den stora omdaning till skola vid 1800-talets mitt ger en bild av hur skolfrågan löstes, vid den tiden en angelägenhet för församlingarna. De fysiska lämningarna från skoltiden är påtagliga med bland annat den förhöjda övre våningen och flygelns höga fönster.

Ombyggnaden till bostäder på 1940-talet var ett led i Gamla stans sanering. I interiörerna sparades

värdefulla inredningsdetaljer från skilda perioder samtidigt som ändamålsenliga lägenheter inreddes. Cassiopea 6 är en del av Gamla stans unika och omistliga bebyggelse och är blåvärderad enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING GAMLA STAN
Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte

putsade och kunde ha dekor i form av blinderingar, formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadutformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmyckning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag.

Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-tal fick många byggnader fasader med tidstypiska dekorer i stuck eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbetade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriskt värdefulla miljöer – oroades för stadsdelens fram-

GATHUSETS FASAD MOT SJÄLAGÅRD SGATAN.
FOTO: J. MALMBERG.

DEN SÖDRA GÅRDSFLYGELN ANVÄNDS SOM ATELJÉ MEN HAR TIDIGARE VARIT GYMNASIKSAL. FOTO: J. MALMBERG.

tid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att förvärva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersättligt värde.

HISTORIK

Tiden fram till 1846

Den norra delen av gathuset (Nr 1 på kartan) kan följas tillbaka till medeltiden. Vid 1400-talets mitt fanns en byggnad vid Själagårdsgatan som ägdes av Konung Karl Knutssons myntmästare Heyne van Nadelwik. Fastigheten kom vid medeltidens slut i riksförståndaren Svante Nilsson Stures ägo och kallades ännu vid 1600-talets mitt för ”Gamla

Sturehuset”. Sturehusets källare och eventuellt murar ingår i den nuvarande byggnaden norr om portgången. Dagens omfattning fick fastigheten då tomtens utvidgades söderut 1744 under ägaren Samuel Worster. Gathusets södra del har medeltida källare, i övrigt är inte mycket känt om byggnadens ålder (Nr 2 på kartan).

Worster lät 1746 teckna en brandförsäkring där det sammanslagna gathuset beskrivs som fyra våningar högt med sex till nio rum per våning och två trapphus. Trapporna var av sten upp till tredje våningen i båda trapploppen. En gårdsflygel av sten med tre våningar och källare anges vara nyuppförd (Nr 3 på kartan). I flygelns bottenvåning fanns stall, vagnshus och vedbod. I våningen ovanför fanns kök och höskulle och i den översta våningen tre rum. På gården fanns också ytterligare ett stall byggt av sten med höskulle och välvd vedkällare under.

Förmodligen lät Worster mura igen det norra husets körport och uppföra den nuvarande portalen av sandsten med profilerad omfattning och profilerad krönlist till det norra trapphuset. Ytterligare ett

KÖRPORTEN IN TILL GÅRDEN HAR EN TREDELAD PORT MED HELFRANSKA SNICKERIER OCH DEKORATIVT GJUTJÄRNSGALLER FRÅN 1800-TALET'S MITT ELLER ANDRA HÄLFT. FOTO: J. MALMBERG.

KÖRPORTENS KRYSSVALV SETT MOT GATAN. FOTO: J. MALMBERG.

uthus av sten byggdes vid den norra tomtgränsen senare under 1700-talet (de delar som är bevarade är markerade med Nr 4 på kartan).

År 1800 ägdes fastigheten av tobaksfabrikören Fredrik Bengt Carelius som gjorde ombyggnader, främst i flygeln för den tobaksfabrikation han ämnade bedriva. Flygeln byggdes på med en våning och taket fick kupor. Rummen inrättades som bl.a. snus- och tobaksmagasin m.m. Tobaksfabrikören kom på obestånd och fastigheten såldes vidare redan 1807 till grosshandelsbolaget Tottie & Arfvedsson.

Skolan

Nikolai församling köpte fastigheten 1846 och året därpå genomfördes en omfattande ombyggnad till skolhus. I våningarna 1-3 trappor inrättades två stora lärosalar på varje plan, en i huvudbyggnaden och en i flygeln. I huset fanns också bostäder för

portvakt, kontor och lärare. Förändringar skedde också i gårdsbebyggelsen som byggdes på. År 1864 byggdes den översta våningen på i gathuset. Vind och takstol förändrades och byggnaden fick ett sadeltak. I flygeln inreddes gymnastiksalar i de två nedre planen. Uthusen vid norra tomtgränsen revs för att få en större skolgård. Staden förvärvade fastigheten 1904 men skolverksamheten fortsatte in på 1920-talet.

Från 1930-talet fram till idag

På 1930-talet startade diskussioner om hur fastigheten med skolhusen skulle saneras. Man hade planer på att riva gårdsbebyggelsen men detta kom aldrig till stånd. En ombyggnad påbörjades 1944. Gathuset byggdes om till bostäder. Flygelns två översta våningar revs och gjordes om till kommunal tvättstuga. Funktionen som tvättstuga upphörde 1979

TRAPPLOPPET MED TRAPPA AV KALKSTEN. FOTO: J. MALMBERG.

HELFRANSK ENKELDÖRR FRÅN 1700-TALET MITT. Fyllningarna har nupna hörn. FOTO: J. MALMBERG.

och flygeln blev konstnärateljé. På 1950-talet hade två konstnärateljéer inrättats i gathusets vindsvåning. De kakelugnar som fortfarande fanns under skoltiden revs. Förändringar skedde 1979 då bland annat flygeln gjordes om till ateljéer. En genomgång till grannfastigheterna anordnades då i flygelns västra del. Fasaderna renoverades på 1990-talet.

BYGGNADSBESKRIVNING

Gathuset

Gathuset (Nr 1 och 2 på kartan) har fyra våningar varav den översta är förhöjd. Huset är elva fönsteraxlar brett och har körport in till gården med entré till det södra trapphuset och port från gatan till det norra trapphuset. Fasaden är slätputsad med fönster i murlivet och taket är täckt med plåt. De flesta fönstren är kopplade och sannolikt från ombyggnaden 1940. I gatufasaden har bottenvåningen fönsterluckor av trä

av äldre typ med delvis ålderdomliga gångjärnsbeslag.

Ombyggnaden till skola 1847 kan lätt spåras i olika delar men många inredningdetaljer från äldre skeden finns bevarade såsom dörrar, profilerade foder, smyg- och bröstpaneler och några stucktak av 1700-tals typ. På våning 2 trappor finns fönstersmygpåneler mot gatan av sen 1600-tals typ. Trapphusen har kalkstengolv, kalkstenstrappor och dörrar med helfranska fyllningar från 1700-talets mitt. Källarvåningen är till stor del medeltida med gråstensmurar och tegelvalv.

Flygeln

Flygeln (Nr 3) är två våningar hög med pulpettak täckt med plåt. Fönstren är rundbågiga och höga och sitter i murens fasadliv. Interiören svarar mot den äldre gymnastiksalen. Ateljén har förutom fönstersnickerierna ingen äldre inredning.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.